

Lehetetlen helyzetek

— Václav Havel leírásában

Olyan esetről többször hallottunk már, amikor egy világboldogító uralkodó, teszem azt Néró, Sztálin, Brezsnyev, Ceausescu hatalma teljében művészi babérokra áhítozott, hiszen a többi már levágta. Amíg kellő mértékben félték tőlük alattvalóik, addig ezeket a díjakat meg is szerezték. Kiadták könyveiket, tudományos kutatóknak irányt adó laposságaik szemérmetlen gyűjteményeit. Amikor azonban leáldozott, netán levették csillagukat, ők maguk is szemérmesek estek, odalettek művésztük bámulata is. Az is röstellkedett, aki addig tapsolt. Keserves vigasz, hogy hazugságban éltek hódolóik és szerencsétlen népük. Erre mifelénk mondhatni futószalagon hozott eleinkre és ránk ily időket a történelem. Zsarnoktársai között is kiemelkedően tehetségtelen uralkodó tette nehezé, alig elviselhetővé a valóságos értelmiségnek egyetlen életét, az elmúlt évtizedekben Prágában. Nevét sem érdemes megjegyezni, hiszen mára csak felejtetni való, sőt szégyenletes még politikusi létezése is. Csehek, szlovákokat, morvákat, magyarokat kényszerített kalodába s ügybuzgó mindennapi hazudozással zápuult tojássá tette életüket. Persze nem egyedül művelte mindezt, hanem a fenekestől fölforgatott társadalom mélyéből, magasából kerített pribékeket uszítva a vezetettek. Így éltek, jobbra reménytelenül nemzetek, évtizedeken. Prágában az elmúlt két évtizedben még az írmagját is kiirtották mindazon értelmiségieknek, akik akár a filozófiában, netán a színházban, valami mást csináltak, mint amit a hivatalos kulturbolsevikok megköveteltek. Elküldték az elcsapott drámaírókat egy sörgyárba, söröshordó görgetőnek. Ott azután elmélkedhetett a világról,

meg az ő eredeti művészetéről, adta nyomorultja! Persze nehézségek mindenkinek adódhatnak az életében, még a söröshordó gurítató volt-drámaíró főnöke, a sörmester sem kivétel. Igen, neki is nehéz, ha egyszer megkéri/utasítja titkosrendőrkömája: írjon hangulatjelentést erről az elcsapott értelmiségről! Minden héten! Hát nem sokkal egyszerűbb, ha inkább a kirúgott nyomoroncot büntetnének s írjon ő! Mellesleg igazságosabb is, elvégre a derék sörmestereknek mégsem ez a becsületes szakmája, elég neki a maga baja, nem-hogy még ez is! Legyen csak ez az elvetemült a saját besúgója. Megérdemli.

Most majdnem elmeséltem egy lendő köztársasági elnök egyik drámájának „tartalmát”. Még szerencse, hogy a műalkotás nem átfordítható egyik műfajból a másikba, tehát ha egyszer bemutatnák városunkban ezt a kitűnő kamara darabot, e néhány sor nem gyöngyöznék az élvezet. Václav Havel nevét ugyan drámaíróként ismerte meg Európa, hálá azonban az „Aczélos Téknek”, ezek, jámbor olvasóinktól tiltották, zavarosan túrték, így a magyarok ebből kimaradtak. Oda se neki, a csehek sem olvashatták. Havelt inkább börtönbe dugták néhányszor, hátha megváltozik. Nem így történt, ő bizonyult erősebbnek és a rendszer roppant bele eszméi üldözésébe. De ezek valóban szörnyű nézetek, hiszen leplezetlenül szabadságot hirdetnek, tagadják a hatalom mindenhatóságát, akármilyen színűek is legyenek gyakorlói: Havel mifajtánk, vidékünkön nőtt értelmiségi, aki már rég elszakott a lelkendezéstől, a világ-proletárjai-egyesüljetelek jelszavak áhítatóitól. Nem hívó lélek politikai értelemben. Írásaiból az tűnik ki,

szeretné ha békén hagynák végre és engednék, hogy majd ő maga válasz-sza ki nézeteit a lehetséges kínálatból. Ugyan csoda-e, ha ilyen nézetekkel nem volt helye a rendes emberek között? Minek is kellett volna azoknak egy folyvást kételkedő, nem sörívő békétlen? Menjen Isten hírével oda, ahol a párt szakad, illetve partról van szó természetesen. Mint azóta tudható, ez a helyzet bekövetkezett, csehek és magyarok egy húr-on pendülünk. Hála az égnek, már a románok is. Szóval Václav Havel urat rövidesen alighanem mint Elnök Urat tiszteljük, fekete autóból lép ki, s vége lesz a farmernadrágnak. Jó lesz minden és szép? Aligha ilyen egyszerű. Sajna az értelmiségnek az a legfőbb jellemzője e mai zavaros világban, hogy nincs a helyén. Bizony, az értelmiség jobbára útban van. Hatalomnak csakúgy, mint a sörmestereknek — csípi a szemét a sok szemét tintanyaló. Ingyenélők, akkor kelnek reggel, amikor a becsületes emberek már lelőttek a reggelit. Tehát ha Havel drámaíró mindezt ily pontosan látni méltóztatik, akkor remélhetően nem hihető, hogy a majdani főméltóság elfeledné. Ezért nem lesz neki könnyű az a feladat sem, amire első számú jelölt. Önmagát szóvivőnek tartja, aki a nemzeti akarat kifejezője lehet, ha — lelkiismerete szerint cselekszik. Semmilyen politikai cél nem adhat számára fölmentést a lelkiismeret parancsától elmenekülni. Ha majd ilyen tiszta emberek vezetik országainkat, akkor megkezdődik az új rend. Addig azonban még meg kell találni őket, vezető posztokra emelni, nekünk pedig követni? Nehezebb feladatunk lesz: megélni.

TRÁSER LÁSZLÓ

KATONA JUDIT

Emberi üdvözlés

*Gondoljatok a szülőanyákra,
kik kínok között szülnék világra
csecsemőt és nézik csodálva.*

*Ma legyen több egy terítéssel
asztaloknál, bár itthon volna,
gondoljatok a holt fiúkra*

*és gondoljatok mindazokra,
kikre soha senki se gondol:
nem jöttek meg fogságból, frontról.*

*Legalább gondoljatok rájuk,
az értetek megsebzettekre,
gondoljatok az öregekre*

*s gondoljatok az éhezőkre,
a sötét, fűtetlen szobákra,
hol nem suhog fényes angyal szárnya,*

*gondoljatok az állatokra
s fájdalommal telt szemekre,
kutyákra, árva gyerekekre!*

*S gondoljatok a szülőföldre,
mely fölött nyugodt, havas éj lesz,
reménye nő a békecségeknek,*

*és gondoljatok magatokra
emberek, ti vagytok a holnap,
a szenvedéssel megváltottak.*

NÉMETH ANDRÁS

Félnesze Jónás

Alföldi városi kórházban született. Az anyja „kismamaként” dolgoztatott világra-jötté előtt néhány hétig az intézetben. Jó súlyú csecsemő volt Jónás. Ezt a nevet akkor kapta, amikor megkeresztelték, éppen Jónás nevenapján. Az egyik nővér tartotta a keresztváz alá. Az anyja kiszökött a kórházból, „ismeretlen helyre távozott”; a gyerek magára maradt. Soha sem ismerte meg a szüleit. „Allami gondozás” — így szólt a kórházi zárójelentés.

Jónás csendes, hallgatag, de engedelmes gyerek volt. Sokáig nem beszélt, ha megértette, amit mondtak neki, akkor bólintott. Négyéves korában szólalt meg először, amikor az egyik társa rányújtotta a nyelvét:

— Bee! Te félnesze!

Jónás elvörösödött, egy nagy pofont adott a fiúnak és kinyögött egy szót:

— Hülye!

Attól kezdve beszélt.

Tízennyolc éves korában elbocsátották az intézetből. Nem tudott hová menni. Mestersége nem volt, az iskolában a tanítók csak legyintettek, amikor felelésre szólították föl. Így nem volt más hátra, mint a csellengés.

Éppen piaci nap volt, Jónásunk odátévedt. Egy idős kofa megszólította:

— Nem segítenél, fiam? Itt van ez a két kosár alma, el kellene vinni a nagyságos asszony lakására, és azután visszahozni a garabolyokat.

Jónás kapott ötven fillér borraivalót.

Visszament a piacra. Éhes volt. Jó szagokat érzett; rátalált a peccsenyesütő-sátorra. Ezért a pénzért degeszre ette magát. Megint megszólították:

— Fiatalember! — mondta egy idősebb, vöröshajú férfi. — Föl kellene rakni a kosíra a ládákat, nem segítene?

— Szívesen.

A munka végeztével a vöröshajú a kezébe nyomott egy pengőt. Ez valóságos vagyon, gondolta Jónás. Estefelé volt, aludni szeretett volna, de hol?... Mellészegődött egy mocskos ruhájú koldus.

— Hé, koma! — szólította meg. — Te új fiú vagy itt, eszedbe ne jusson a placcunkat elfoglalni, mert bajba kerülész!

— Mi az, hogy place?

— He-he, látom, kezdő vagy. Minden koldusnak megvan a maga helye, azt más nem foglalhatja el, érted?

— Értem, de én nem vagyok koldus, munkából akarok élni.

— Ja... És van munkád?

— Csak alkalmi — felelte Jónás bizonytalanul —, ami akad.

— Akkor a lakásod sem valami fényes, mi? — vihogott a foghíjas koldus.

— Nincs lakásom.

— Van-e húsz filléred?

— Van.

— Akkor gyere, mutatok neked egy jó helyet, de előbb ide a húsz fillért.

— Csak egypengősöm van.

— Áá, itt az apró — és a zsebéből kimarkolt egy csomó fillérest. — Válogass!

Elindultak. A város szélére értek, a sérűskertbe.

— Hol van itt a lakás? — kérdezte Jónás.

— Majd mindjárt megmutatom.

Odaszaladt egy szalmakazalhoz és ünnepelesen rámutatott egy nyílásra:

— Parancsoljon, hercegem, itt a saját különbejáratú lyukja. Összkomfortos, nem régen halt ki belőle egy kollégám. Azért a dolgát a réten végezze! Mi az, nem tetszik? Ez a lakás télen meleg, nyáron hűvös. Igaz, néha a rendőrök bohóckodnak, ők „razziának” nevezik, de én időben megkapom a „drótot”, úgyhogy nem kell aggódnom.

Nem volt mit tenni, Jónás behúzódott a lyukba. Fáradt is volt, a kabátját a feje alá tette és mély álomba merült.

* *

*

A piacon megszokták. Jónás, gyere ide! Vidd oda! Hozd vissza! Markold föl! Szóval, hasznos ember lett. Arra vágyott, hogy egyszer rendes lakása legyen, ha még egy kis konyha is, az is jó lenne!

Hűvösödött az idő. A sötét hófelhők jeleztek a telet. Jónásnak nem volt kesztyűje, a ruháját is szúrta a szél. Az egyik kofa megszánta, adott neki egy viseltes, molyrágtat bekesztet. Jónás boldog volt, nem fázott. Néha bement melegedni a piactéri kocsmába, ahol mindig akadt valaki, aki fizetett neki egy pohár bort. Többet nem fogadott el, mert egyszer — nem ismervén az alkohol erejét — berúgott, és reggel egy árok szélén

tért magához, sárosan. Azt a néhány pengőt, amit a piacon keresett, kilopták a zsebéből.

Aznap az árusok korábban hazamentek, mert esni kezdett a hó, és az ehhez társuló visító, hideg szél elűldözte a vevőket. Jónás is úgy gondolta, hogy jobb lesz, ha visszamegy a sérűskerti lyukába. Négykézláb búj be a szalmakazal nyílásán. Emberi testbe ütközött. Tapogatta a hivatlan, alvó vendég lábát, aki hirtelen rúgott egyet és fölébredve rákiáltott:

— Ki innen, szarházi! Mától kezdve ez az én lakásom!

Jónás mondani akart valamit, de amikor a betolakodó elővett egy kinyitott pengéjű bicskát és avval fenyegetőzött, rémülten kifarolt a lyukból.

Fázott. Nem volt hová mennie. Senkim sincs, motyogta magában, miért is születtem?

A temetőhöz ért. A hófúvás egyre kegyetlenebbé vált. A temetőcsőz is behúzódott a házába. Jónás a ravatalozó kis épületéhez ment, szélárnyékot keresve. Egyre hidegebb lett. Megfagyok, gondolta, és megpróbált bejutni a végtisztesség házába. Meglepetésére az ajtó nyitva volt. Bement. Egy pillanatra megrettent, mert egy koporsót látott, amelyben egy idős asszony várta a túlvilágot és hozzátartozóitól a búcsút.

— Néni — mondta halkán —, megférünk mi egy szobában, itt nem fúj a szél, odakint meg nagyon hideg van, tudja?

Szétnézett.

— Aha — folytatta, mintha beszélgetnének —, ez jó lesz takarónak — és lerántotta a karnisról az egyik ezüstrojtos, fekete díszfüggönyt. Beleburkolózott és lefeküdt a földre.

— Jó éjszakát, mama! — köszönt el az elhunyttól. Én biztosan nem fogom magát zavarni.

Zavarni álomba merült, most már nem fázott.

* *

*

Kivilágosodott. A temetőcsőz cihelődött.

— Hová megy? — kérdezte a felesége.

— Korán lesz a temetés, fél tízkor, még

elő kell készítenem a kegytárgyakat és meg kell nézmem, hogy a sírásók rendes munkát végeztek-e? Utána visszajövök, falok valamit.

A ravatalozó épülethez ment, kinyitotta az ajtó. Jónás a beáramló világosságtól felriadt és ijedten felugrott a fekete gyászfüggönnyel együtt.

— Ki az! — kiáltotta.

Szembe találkozott a temetőcsőszszel, aki összeesett, amikor meglátta az ismeretlen fekete függönybe burkolva. Ki tudja, mi volt az utolsó remült gondolata.

Jónás olyan izgatott lett, hogy elfelejtett beszélni, csak mutogatott a csőz feleségének.

Gyilkosság gyanúja miatt rács mögé került. Nem ivott, nem evett és nem beszélt a börtönben. A harmadik napon csörgött a zár, az ajtóban megjelent egy úriember-forma az ór kíséretében.

— Maga Sánta Jónás? — kérdezte szigorúan.

— Én — válaszolta alig hallhatóan.

— Szedje a holmiját és elmehet, maga szabad.

Jónás saját magára mutatott:

— Szabad vagyok? Kimehetek? Nem bántottam én soha senkit!

— Tudjuk — válaszolta szelídebben a hivatalos személy. — A temetőcsőz szívészélhűdés miatt halt meg.

* *

*

Jónás kissé megsédült a friss levegőn. A piacra ment. Az egyik ismerős kofa már messziről integetett neki.

— Jöjjön, Jónás! Segítsen!

Jónás emelte a kosarakat és közben belső melegség fogta el. Szükség van rám! Szükség van rám! Ember vagyok, mint akárki más!

A munka végeztével a kofa komolyan ránézett:

— Idehallgasson, nekem kellene egy állandó segítség, mert a férjem nem bírja a nehéz munkát. Ellakhatna a kerti kiskonyhában, a fizetésről majd megegyezünk.

Jónás meglepve nézett az asszonyra, majd felugrott örömeiben és nevetve kiabálta:

— Meghalt Félnesze Jónás! Én mátol kezdve Sánta Jónás vagyok! Ember!... Ember!...